

DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-38-11>

УДК 303.621.3:316.628(477.6)"2022/2024"

В. О. НЕСТЕРЕНКО, канд. іст. наук,
старший викладач кафедри українознавства філософського факультету
e-mail: viktoria.nesterenko@karazin.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5773-5014>
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків),
Площа Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

«ЯК ТИ ВИРОСТЕШ, ТРЕБА ЗВІДСИ ЇХАТИ»: ЖИТТЄВІ СТРАТЕГІЇ МЕШКАНЦІВ ДОНБАСУ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНУ

Мета дослідження. У статті подано аналіз життєвих стратегій мешканців Донбасу, пов'язаних з їхнім вибором місця для проживання та кар'єрного зростання в контексті дослідження соціально-економічних проблем регіону.

Методологія дослідження базується на аналізі глибоких інтерв'ю, які були зібрані серед респондентів у період 2022–2024 рр. Дослідження конкретних кейсів дозволяє зробити гіпотезу про поширення певного явища на соціальну групу.

Наукова новизна. Представлені в статті тези допомагають глибше зрозуміти соціальний контекст, в якому опинився регіон до 2014 року та можуть стати частиною стратегії реінтеграції. У статті подані практичні висновки щодо залучення людських ресурсів для відновлення цієї території.

Актуальність статті визначається поточною суспільною ситуацією та необхідністю досліджувати уявлення мешканців Донбасу про свій регіон з метою вибудовування стратегії реінтеграції.

Висновки. Пасіонарні мешканці, що могли стати рушійною силою змін в регіоні, часто обирали будувати кар'єру в іншому місці. Це пов'язано із відсутністю можливостей для кар'єрного зростання в мономістах Донбасу. Проте з плином часу деякі з них усвідомлюють важливість інвестування в розвиток регіону – як соціальних ресурсів, так і фінансових, що може стати опорою не тільки для процесу реінтеграції, але й для ревіталізації регіону.

Ключові слова: *Донбас, мономісто, реінтеграція.*

Як цитувати: Нестеренко В. О. «Як ти виростеш, треба звідси їхати»: життєві стратегії мешканців Донбасу в контексті історії формування регіону. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2024. Вип. 38. С. 114-121, DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-38-11>

In cites: Nesterenko V. O. (2024) "When you grow up, you have to leave here": life strategies of Donbas residents in the context of the history of the formation of the region. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin. Series History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences,* 2024. Issue 38, (114-121) DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-38-11> (in Ukrainian)

З 2014 року Донбас привертає значну увагу дослідників. Не можна сказати, що до цього локальна історія краю не вивчалась, проте саме війна змусила багатьох звернути увагу на регіон і досліджувати причини появи місцевого сепаратизму. Часто роботи з історії Донбасу ніби підсвідомо дискутують з уявним опонентом і доводять «українськість» або, на противагу їй, «російськість» регіону. Донбас романтизується в художній літературі через образ вільного степу, живописних териконів, натомість його повсякденність максимально спрощується через

довідники, які помічають тільки індустріальний аспект розвитку або обростає стереотипними фразами на кшталт «порожняк не гонить». Сепаратизм то пояснюється через недбалий вибір обманутих людей, що інколи призводить до агресивного віктімблеймінгу, то місцевого мешканця взагалі виводять за дужки, пояснюючи все військовою перевагою на боці російської федерації. Звісно, з'являються і дуже сильні роботи, серед них збірник статей провідних українських дослідників «Праця, виснаження та успіх: промислові мономіста Донбасу» [7] та багато інших публікацій. Варто зазначити, що в цій інформаційній круговерті дуже важливо давати слово власне людям – тим, хто народився на Донбасі і відчув на собі всі траєкторії історичних процесів та криз сучасності. Тож для цього було обрано метод глибинних інтерв'ю.

Наразі мною формується база інтерв'ю представників активної молоді та дорослого покоління, які народились на Донбасі, проте змушені були покинути рідний край через вторгнення російської федерації. Під час запису враховуються питання безпеки, всі учасники проєкту анонімізуються, і вони попереджені, що на основі їх слів вже зараз будуть написані наукові дослідження. Вивчення цих записів допоможуть відповісти на багато питань, пов'язаних із сьогодишнім станом справ на Донбасі та створювати майбутні стратегії відбудови.

Метою цієї статті є аналіз життєвих стратегій людей, а саме – вибір міста для навчання та подальшого працевлаштування. Тези зібраних нами інтерв'ю ми порівнюємо з висновками про портрет локального мешканця в історичній перспективі – від старту індустріального розвитку регіону і до проголошення української незалежності. Таким чином, ми прагнемо зрозуміти наскільки вибір сучасників може бути пов'язаний із родинними сценаріями їх предків.

Ми спеціально звузили територіальні рамки цього дослідження містом Кадіївка (Стаханов) та навколишніми населеними пунктами Ірміно (Теплогірськ), Голубівка (Кіровськ) та Брянка. Термін Донбас в сучасному сприйнятті охоплює повністю території Донецької та Луганської області, але це не відповідає історичній дійсності, адже північ Луганської області географічно відноситься до Слобожанщини, натомість південь Донецької вважається Приазов'єм [8, с. 8-9]. Та й самі по собі Донецька та Луганська області, як доводить Денис Казанський, відрізняються рівнем заможності, політичним вибором тощо [4, с. 29, 267].

Відповідно ми обрали ті населені пункти, які чітко збігаються із до певної міри стереотипним уявленням про Донбас: це робітничі поселення, які майже злились в єдину агломерацію; місцеві мешканці працювали на промисловому виробництві або шахтах до їх остаточного зникнення; міста занепали, щойно підприємства закрились, і так і не знайшли ресурсу для зміни основної діяльності; територія страждає від проблем з екологією; наявна демографічна криза – молодь прагнула виїхати з міста.

За довідником 1990 року маємо таку інформацію про обрані населені пункти:

Місто	Рік заснування	Рік надання статусу міста	Площа, га	Населення, тис.
Кадіївка (Стаханов)	Середина XIX ст.	1932	4877	112
Ірміно (Теплогірськ)	1808	1977	1904	18,9
Голубівка (Кіровськ)	1764	1962	2016	41,2
Брянка	1889	1962	5538	65,7

Згідно з історичною довідкою, вміщеною в тому ж довіднику, Брянка виникла завдяки будівництву однойменної шахти [5, с. 36]. Станом на 1990 р. 56,5% населення були задіяні у промисловості. Голубівка, як сповіщає текст видання 1990 року, отримала суттєвий розвиток після відкриття поряд з нею шахти у середині XIX ст., в 1990 році 67% населення працювали

на промислових об'єктах [5, с. 38]. В Стаханові відсоток, зайнятий у промисловості, менший – 37,8%, що пов'язано, імовірно, з тим, що більше людей в цьому місті могли працювати на об'єктах соціальної інфраструктури тощо [5, с. 48]. В Ірміно – 42,7% [5, с. 46]. Занепад проявлявся в усіх сферах поступово; наприклад, станом на 2003 рік підручник з історії Луганщини подає цифри населення по Голубівці та Кадіївці, які майже не відрізняються від даних 1990 року: в Кадіївці мешканців стало на 4000 менше, а в Голубівці – на 4000 більше [3, с. с. 389, с. 403].

Під час розпаду Радянського союзу місцева промисловість, втративши традиційні ринки збуту та економічні зв'язки, опинилась у кризі. Проте на початку 2000-х років, якщо брати статистичні дані, ситуація поступово стабілізувалась. Наприклад, підручник з історії Луганщини містить інформацію, що ОАО «Стаханівський вагонозавод» у 2002 році був найбільшим у Європі виробником залізничного рухомого складу великої металоємності [3, с. 378 - 379]. Проте навіть за позитивним сценарієм навряд чи б вдалось відродити всі підприємства радянських часів, наприклад, модернізувати і забезпечити замовленнями кожен з 18 шахт, що розташовувались в обраних нами містах. Це пов'язано з тим, що економіка орієнтується на інші форми виробництва. Менше з тим, можемо зробити гіпотезу, що якби не вторгнення російської федерації, український уряд продовжив би виводити регіон з кризи. Цю гіпотезу підтверджують успішні кейси Краматорська та Маріуполя і темп їхнього розвитку після 2014 року.

Проте великою проблемою для Донбасу залишаються люди – активні громадяни, які б стали агентами змін. Респонденти, яких ми обрали для інтерв'ю, представляють групу тих, хто виїхав, і виїхав би навіть якби не було окупації. Через свій фах або інтереси ці люди не могли знайти собі роботу або можливості для реалізації в просторі рідних міст. Тож одночасно вони є і частиною рідного населеного пункту, і уособлюють спостерігачів, адже можуть порівнювати повсякденне життя своєї малої батьківщини із ритмом великих міст.

Всього було проведено 4 інтерв'ю, по одному на кожне з обраних міст. Проект продовжується, тож подальшому буде більший матеріал для аналізу. Наймолодший респондентці 32 роки, найстаршому – 47. Учасники інтерв'ю працюють у сфері ІТ, культурних проєктах та на фрілансі, а також активно займаються волонтерством в різних сферах. На момент інтерв'ю дві особи проживали в Харкові, ще дві тривало жили тут, але через повномасштабне вторгнення переїхали в Київ та за кордон. З погляду соціології ця вибірка не є репрезентативною порівняно до кількості мешканців міст. Проте, працюючи в полі усної історії, у рамках кейс-стаді ми аналізуємо не кількісні параметри, а світоглядні чинники, які впливали на життєвий вибір героїв інтерв'ю.

Коли ми говоримо про людей Донбасу, то часто потрапляємо в пастку стереотипів. Наприклад, автор класичної роботи про історію Юзівки-Донецьку Т. Фрідгут зазначає, що тут формувались специфічні форми соціальних та політичних зв'язків, адже ці території не були заселені [1, с. XII]. Автор ігнорує місцевих мешканців – українських козаків, селян та навіть іноземних колоністів, адже вони не вписували в офіційну більшовицьку лінію історії, з якою знайомили американського дослідника в архівах Радянського союзу. Проте зараз ми маємо нагадувати, що, навпаки, наявні тут соціальні зв'язки сформувались на основі успішних стратегій мешканців Степу. Дослідниця Катерина Зарембо зазначає, що село спеціально було витіснено радянськими дослідниками за лаштунки промислової історії Донбасу; вони воліли починати описувати регіон з середини XIX століття, ігноруючи той факт, що більшість поселень вже існували як козацькі паланки [2, с. 105]. Для порівняння: поселення Ясиновата засноване козаками в 1690 році [цит. за 2, с. 105], проте довідник 1990 року позначає дату 1872, коли тут виникла залізнична станція [5, с. 85]. У відповідному параграфі довідника про Луганськ ігнорується згадка про козацьке поселення на березі річки Лугань [5, с. 32]. Отже, звертаючись до матеріалів радянського періоду, необхідно завжди мати на увазі однобічність соціалістичних авторів.

Історикиня Валентина Шандра зазначає, що оскільки при активній колонізації краю Російською імперією тут не виникло еліти місцевого походження, імперія могла директивно

насаджувати власні порядки, натомість жодних автономістських ідей не виникало [8, с. 7]. При цьому тут формувались дуже індивідуальні кейси заселення та розвитку окремих населених пунктів. Досліджуючи заселення регіону, неможливо не звернути увагу, наскільки сильно відрізнялись окремі міста і як багато залежало від засновників – конкретного підприємця на кшталт Дж. Юза чи спілки колоністів певної народності. Все це утворювало плавильний котел, в якому люди, з одного боку, намагались зберегти ідентичність, об'єднуючись у земляцтва і допомагаючи одне одному, а з іншого – мали швидко набувати уніфікованих рис професіонала, що зміг адаптуватись в нових для себе умовах.

Прижитись в степах дуже непросто, а значить, тут формувався особливий тип людей [7, с. 57]. Якщо рідне місто або село стає для людини джерелом морального ресурсу, то люди в степах Донбасу були цього ресурсу позбавлені. Часто мешканці, що селились тут, були відірвані від родини, змушені відмовитись від звичного для себе способу життя, а інколи взагалі робити те, що було невідоме та незвичне для їх оточення – наприклад, працювати в темряві під землею.

Дослідники Володимир Куліков та Ірина Склокіна зазначають, що в гендерній структурі мономіст Донбасу був значний дисбаланс. Так в обраній для нашої вибірки Голубівці за переписом 1897 року на 2890 чоловіків припадало лише 946 жінок [7, с. 99]. Чіткий поділ на чоловічу та жіночу працю, більші можливості для чоловіків в плані заробітків, адже заводи та шахти затребували неабиякої фізичної сили, призводили до закріплення патріархальних відносин. І навіть у радянський період, як не намагалась влада звільнити жінку від «кухонного рабства», поділ залишався. Рівність тимчасово запанувала у важкі післявоєнні роки, але вже у 1957 р. на законодавчому рівні чоловіки мали замінити жінок на підземних роботах [7, с. 103].

Дослідники вважають, що «збій у діяльності підприємства... призводив до збою в усіх інших сферах життя» [7, с. 93], а отже, завод чи шахта могли сприйматись мешканцями як залог добробуту чи бодай якоїсь стабільності. Одночасно з цим люди раціонально вважали свою працю надважкою, а умови праці нестерпними. Це породжувало специфічні стосунки між «містоутворювальним промисловим об'єктом» та людиною, адже обрана робота і годувала, і одночасно вбивала в прямому сенсі цього слова. Паралельно з цим мономісто – це передовсім місто-функція, а значить, в людях теж цінується найперше їх функціональність, здатність до праці, корисність для спільноти. Те, що ми бачимо в соціальній сфері регіону, можна цілком порівнювати з аб'юзивними стосунками, коли жертва – в даному випадку робітник – не може вийти з небезпечного для себе зв'язку з об'єктивних причин (фінансова залежність від роботи) або суб'єктивних обмежень в менталітеті (відчуття, що саме підприємство є умовою стабільності, а значить – безпеки).

Для Імперії – як російської, так і радянської – було життєво необхідно заселити регіон, а значить, залучити сюди максимальну кількість робітників, які були достатньо пасіонарними, щоб змінити звичний спосіб життя. Але паралельно існувала необхідність «приручити» регіон, зробити його безпечним для влади, а для цього миттєво викорінювати будь-які революційні прояви. Якщо Російська імперія з завданням не впоралась, то Радянському Союзу це вдалось. Поступово різні локальні ідентичності уніфікувались через поняття «мешканець Донбасу», якого зацікавлена сторона – Радянський Союз, а тепер і його правонаступниця – наділяє потрібними їй рисами. Наприклад, сучасна російська федерація в своїй пропаганді підкреслює російськомовність та загалом переважання на цій території російського етносу, що не відповідає об'єктивній дійсності, адже Донбас заселявся представниками різних народів і, попри політику тотальної русифікації, тут мешкала достатня кількість україномовного населення.

Досліджуючи радянське минуле регіону, складається враження, що тоталітарна держава викорінювала пасіонарність людей покоління за поколінням. Якщо в XIX столітті регіон заселявся тими, хто шукав кращої долі, в роки становлення Радянської влади сюди приїжджали ті, хто ховався від репресій з надією розпочати нове життя із вигаданою біографією, під час післявоєнної відбудови бачимо тут велику кількість переселенців з західних регіонів України, що приїхали в пошуках заробітку, то останні десятиріччя існування

радянської влади виховували типаж людини, що передовсім цінує стабільність. Уявна «стабільність» підтримувалась дотаціями навіть коли стрімко падали реальні прибутки регіону, при тому що влада не вкладала фінансування в модернізацію об'єктів з метою відновити прибутки.

Станіслав Асеев, журналіст, який залишався кілька років в окупованій Макіївці, одне з своїх есе присвячує визначенню рис «homo donbassus». На думку автора, типовому працівнику, мешканцю Донбасу не так важливо, хто при владі («хто хазяїн – комуніст чи капіталіст»), адже в умовах важкої малооплачуваної праці люди зосереджуються на питаннях виживання [1, с. 112]. На цьому тлі Асеев знаходить особливий тип «донбаського космополіта», людини, яка не любить рідне місто і готова шукати щастя деінде, а причина цього – втомленість від каторжної зміни у цеху [1, с. 115]. Автор підсумовує: конкретність тут витісняє абстракції [1, с. 117].

Ось таким є тло, на якому формувались особистості людей, що взяли участь у інтерв'ю. Анкета, на основі якої я проводила інтерв'ю, містить максимально загальні формулювання питань. Моєю метою було дати можливість респонденту розказати те, що є для нього важливим, тож дозволялось відходити від структури інтерв'ю. Перш за все звернемося до частин інтерв'ю, які характеризують населення агломерації та пояснюють умови, в яких зростали наші герої.

На питання про історію міста мешканка Ірміно характеризує його заселення так:

Туди з'їжджалися люди майже з усіх дальніх кутків Радянського Союзу, різні національності. Тоді був такий мікс, тому що там були шахти і гроші, можна працювати, починати нове життя. Тому таке багато національне і таке дуже активне місто в свій час було [10].

Інший респондент зазначає про своїх предків:

Дід мій приїхав з [західна область України]. І приїхав з того, що я знаю, розумію, власне, тому що там можна було щось заробити на відміну від [західної області України]. У п'ятдесяті роки переїхав. [...] Мама моя взагалі з Росії [10].

За словами респондента, його мати приїхала заради специфічних геологічних можливостей краю, тож можна вважати, що вона переїхала сюди за покликом серця. Складається враження, що – реальних та історичних – предків мешканців міста можна вважати активними людьми, які приїжджають в регіон для заробітку або реалізації в конкретній професії, мають свої цінності, інколи доволі романтичні.

Натомість уже в часи дитинства наших героїв старше покоління вважає, що майбутнього тут не буде:

Коли я росла, моя бабуся казала, що як ти виростеш, треба звідси їхати. А я казала, як ж так, треба з цього щось зробити, треба садити дерева, щось налагоджувати. Ні. Треба їхати. Тут вже нічого доброго не буде [10].

Цікаво, що бабуся героїні не підтримує її ідей відроджувати місто, адже вважає це неможливим. Припускаю, що це пов'язано із відсутністю дієвого громадянського суспільства в маленьких містах Луганщини. Про це говорять як автори есе та досліджень [1, 4], так і мої респонденти. Пересічні громадяни вважають, що ніяк не можуть вплинути на відродження регіону. Відчувається, що старше покоління не сприймало українську державу як зацікавлену в індустріальному розвитку, можливо, через стереотипи, пов'язані з місцевими політичними елітами, можливо, через протиставлення сучасності та радянського минулого. Натомість, шляхи відбудови регіону без акценту на заводи не сприймалися.

Зрештою, маленькі містечка могли запропонувати дуже обмежені варіанти працевлаштування:

... всі мої однокласники, які здобули вищу освіту, ніхто ніколи не хотів залишитись в тому місці, бо там не було, що робити. Ну, крім того, що ти вчитель, сильно любиш свою школу і хочеш туди повернутися, але це прям страшні винятки. Або ти там мрієш стати лікарем саме в цій лікарні. І це теж щось... Прям... Вічайдушні люди, мабуть, мріяли про

таке... я б, наприклад, не знайшла собі роботи. В моєму місті теж було радіо і була газета, але там працювали люди, які там працюють до смерті». [10]

Складається враження, що в регіоні залишаються або «диваки», або ті хто якимось дивом влаштувався на тепле місце і не збирається його покидати не те що до пенсії, а фактично до смерті. В іншому інтерв'ю зустрічаємо образ вчителя, який якраз сприймається як дуже нетиповий – він був вегетаріанцем, дуже дружньо спілкувався з учнями. Зрештою, саме його змусили займатися такою новою справою, як впровадженням комп'ютерного класу. [10]

Відголосок ідеї, що молоді тут не місце, звучить і в іншому інтерв'ю:

Це місто старих [виділення – моє], ну, що молодь поїхала більшість своїй кількості, коли почалися проблеми з шахтами. [...] Тобто якщо у тебе немає якихось великих амбіцій, то ти можеш якось жити. Але якщо ти молодий і тобі якись є мрії, то треба їхати і там будувати своє життя, там вже, в великих містах. Це була нормальна практика, тобто хто більш-менш розумний в школі, ти зрозумів, що він кудись поїде поступати і потім далі-далі-далі, він сюди не повернеться.[10].

В словах респондентки не відчувається жалю чи якоїсь емоційної оцінки, яку вона надає цьому процесу. Це звучить як норма: люди шукають кращої долі, а в рідному місті можливостей для реалізації немає.

Інший респондент коротко підсумовує:

[Назва рідного міста] нічого мені не могла запропонувати після мого навчання [10].

Це не означає, що роботи не було зовсім. Один з респондентів описує, що можна було або брати участь у «схемах» за участі міської адміністрації, або виконувати технічну роботу, з якою не могли справитись старі кадри при державних службах. Інша учасниця проекту ледь не з підліткового віку працювала в ЖЕКу. Тож мова скоріше не про місце роботи, а про місце для кар'єрного зростання.

Колишня мешканка Кадіївки описує свої спроби переїхати кудись ще з юних років. Вона навіть обрала нове місце для життя і активно готувалась до переїзду. Зрештою, з обраною країною не склалось, проте події 2014 року та політичні переслідування від прихильників сепаратизму змусили її евакуюватись. Свої спроби виїхати вона підсумовує порівнянням рідного міста із батьківською оселею:

Ти дуже любиш своїх батьків, але жити з ними [...] якось не по-дорослому. [переклад з російської мови – мій] [10].

Респонденти вже не мають змоги відвідати рідні міста. Мешканка Ірміно згадує бажання побути на могилах предків, побачитись із ще живими, хоча й дуже дальніми родичами, можливо, взяти участь у відбудові рідних місцевостей після звільнення. Проте для себе вона обирає інше місто:

Мені вже Харків став ріднішим, ніж моє місто. Хоча я його дуже люблю, ну, мабуть, те місто, що було до 14-го року. З цим я вже не знайома.

Що цікаво, респонденти шукають риси схожості між Харковом та рідними містечками. На перший погляд, ці населені пункти неможливо поєднувати – ні за розмірами і кількістю населення, ні за можливостями, ні за менталітетом. Та проте люди відчувають потребу відшукувати щось своє, звичне, рідне. Це може бути соціальна група, яка за стилем спілкування, інтересами, вподобаннями, нагадує батьківський край:

...Харків дуже багатозаровий, і тут є і той шар, який прям рідний, прям заходиш, і це моє рідне місто.

Це можуть бути міські простори – передовсім типові спальні райони:

В деяких районах – Перемога, ХТЗ – я проходила і казала «Це стаханівський район такий-то!» [переклад з російської мови – мій].

Звісно, не всі переселенці сприймали Харків як щось однозначно позитивне. Це може бути пов'язано із вимушеністю вибору: якщо інші учасники інтерв'ю більш-менш свідомо обирали Харків, відвідували його раніше, мали тут друзів чи родичів, чи навіть закінчували місцеві вищі навчальні заклади, то в одному з випадків респондентка керувалась

обмеженими фінансовими можливостями. Проте й в таких умовах вона знаходить дещо спільне з рідним містом – її неприємно вразила наявність у Харкові прихильників російської окупації.

Відмінність рідного населеного пункту та Харкова неочікувано виринає у певній філософії життя:

[відрізняється] в деяких моментах поглядом на життя. Тому що у Харкові багато людей, з якими я спілкувалась, вони хотіли чогось в житті досягти, щось побачити. У містах, в яких я виросла, всі хотіли просто хоча б трошки легше працювати. Хоча б трошки більше заробляти. Все.

Отже, мешканці, що могли стати рушійною силою змін в регіоні, часто обирали будувати кар'єру в іншому місці, в тому числі, через ставлення до життя, яке заклало в них старше оточення. Навіть до війни існував стереотип, що для молоді буде краще виїжджати. Проте на питання, чи готові вони брати участь у відбудові регіону, всі учасники проекту залежно від ступеня свого оптимізму відповідають дуже обережно, але ствердно. Один з респондентів зізнався, що розглядав можливості інвестувати в рідне місто ще до 2014 року.

Ностальгія може стати величезною мотивацією та ресурсом. Яким би сильним не було бажання покинути батьківський дім, люди зберігають зв'язок з рідним містом, і цей зв'язок в подальшому міг би скеровувати їх брати участь у процесі реінтеграції. Можливо, якби не було російського вторгнення, будучи вже у дорослому віці деякі з учасників інтерв'ю повертались би як інвестори, тренери з громадянської освіти, волонтери та ін. Проте війна з 2014 року законсервувала занепад регіону або навіть спрямувала рух часу назад. Водночас саме мешканці Донбасу, які проявляють активну позицію в нових місцях проживання, але зберігають зв'язок із рідними краями, можуть стати чільними діячами процесу відновлення.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримується етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Асеев С. В ізоляції. Київ: Книжкове видавництво Чорна гора, 2021. 216 с.
2. Зарембо К. Схід українського сонця. Історії Донеччини та Луганщини початку ХХІ століття. Львів: Човен, 2022. 160 с.
3. Ефремов А. С., Курило В. С. и др. История Луганского края: Учебное пособие. Луганск: Альма-матер, 2003. 432 с.
4. Казанський Д., Воротинцева М. Як Україна втрачала Донбас. Київ: Книжкове видавництво «Чорна гора», 2020. 336 с.
5. Ковтун В. В., Степаненко А. В. Города Украины. Справочник. Киев: Вища школа, 1990. 279 с.
6. Куромія Г. Зрозуміти Донбас. Київ : Дух і літера, 2015.
7. Праця, виснаження та успіх: промислові мономіста Донбасу. М. Ільченко та ін.; за ред. В. Кулікова та І. Склокінюї. Львів: ФОП Шумилович, 2018. 244 с.
8. Шандра В. Донеччина: адміністративно-територіальний і відомчий поділ (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). Київ, 2015. 78 с.
9. Friedgut, Theodore H. Iuzovka and Revolution. Volume I. Life and Work in Russia's Donbass, 1869–1924. Princeton: Princeton University Press, 1989. XVIII p., 361 p.
10. Інтерв'ю з особистого архіву авторки.

V. O. NESTERENKO, Ph. D. (History)

senior lecturer of the Department of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy

e-mail: viktoria.nesterenko@karazin.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5773-5014>

V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv),

Svobody Square, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine

WHEN YOU GROW UP, YOU HAVE TO LEAVE HERE": LIFE STRATEGIES OF DONBAS RESIDENTS IN THE CONTEXT OF THE HISTORY OF THE FORMATION OF THE REGION

Purpose. The article presents an analysis of the life strategies of Donbas residents related to their choice of a place to live and career growth in the context of the study of socio-economic problems of the region.

The research methodology is based on the analysis of in-depth interviews that were collected among respondents in 2022-2024. The study of specific cases allows us to make a hypothesis about the spread of a certain phenomenon to a social group.

Scientific novelty. The theses presented in the article help to better understand the social context in which the region found itself before 2014 and can become part of the reintegration strategy. The article presents practical conclusions regarding the involvement of human resources for the restoration of this territory.

The relevance of the article is determined by the current social situation and the need to study the perceptions of Donbas residents about their region in order to develop a reintegration strategy.

Conclusions. Passionate residents who could become a driving force for change in the region often chose to build a career elsewhere. This is due to the lack of opportunities for career growth in the monocities of Donbas. However, over time, some of them realize the importance of investing in the development of the region, both social and financial resources, which can become a support not only for the reintegration process, but also for the revitalization of the region.

Keywords: *Donbas, monocity, reintegration.*

References

1. Aseiev S. (2021) In isolation. Kyiv: Knyzhkove vydavnytstvo Chorna hora, 2021. 216 s. (in Ukrainian)
2. Zarembo K. (2022) The sunrise of the Ukrainian sun. History of Donetsk region and Luhansk region at the beginning of the 21st century. Lviv: Choven, 2022. 160 s. (in Ukrainian)
3. Efremov A. S., Kurylo V. S. y dr. (2003) History of Luhansk Region: Study Guide. Luhansk : Alma-mater, 2003. 432 s. (in Ukrainian)
4. Kazanskyi D., Vorotyntseva M. (2020) How Ukraine lost Donbas. Kyiv: Knyzhkove vydavnytstvo «Chorna hora», 2020. 336 s. (in Ukrainian)
5. Kovtun V. V., Stepanenko A. V. (1990) Cities of Ukraine. Directory. Kyev: Vyscha shkola, 1990. 279 s. (in Ukrainian)
6. Kuromiia H. To understand Donbas. (2015) Kyiv: Dukh i litera, 2015. (in Ukrainian)
7. Work, exhaustion and success: industrial monocities of Donbas. (2018) M. Ilchenko ta in.; za red. V. Kulikova ta I. Sklokinoi. Lviv: FOP Shumylovyh, 2018. 244 s. (in Ukrainian)
8. Shandra V. (2015) Donetsk region: administrative-territorial and departmental division (late 18th – early 20th centuries). Kyiv, 2015. 78 s. (in Ukrainian)
9. Friedgut, Theodore H. Iuzovka and Revolution. Volume I. Life and Work in Russia's Donbass, 1869–1924. Princeton: Princeton University Press, 1989. XVIII p., 361 p.
10. Interview from the author's personal archive.

Текст надійшов до редакції 02.02.2024. / The text was received by the editors 02.02.2024.

Текст затверджено до друку 16.02.2024. / The text is recommended for printing 16.02.2024.